

OBSAH

Rastislav Báchora:

Ahtisaariho plán – status quo a budúcnosť Kosova / 1

The Ahtisaari Plan – Status Quo and Kosovo's Future

Eliška Sláviková:

Ako SDKÚ zachránila slovenskú reputáciu / 3

How the SDKÚ Saved Slovakia's Reputation

Elemír Nečej:

Ako sa bude dať koordinácii EÚ a NATO v Kosove? / 6

How Will the EU-NATO

Coordination in Kosovo Manage?

STRATEGICKÉ ŠTÚDIE

ČÍSLO 3/2007

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Guláš

Ivan Hromada

Matúš Korba

Marián Majer

Lucia Najšlová

Róbert Ondrejcsák

Ivo Samson

Vladimír Tarasovič

Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje R. C. SFPA, n. o.,
v spolupráci s CSS

Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),
Nevädzová 5,
821 01 Bratislava 2
Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

Rastislav Báchora

AHTISAARIHO PLÁN – STATUS QUO A BUDÚCNOSŤ KOSOVA

Vojny na Balkáne v 90. rokoch minulého storočia nezmenili len bezpečnostnú architektúru v Európe, ale aj kompletnú politickú mapu západného Balkánu. Na území bývalej Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávia (SFRJ) vzniklo šesť samostatných štátov. Po vzniku nezávislej republiky Čierna Hora v roku 2006 definitívne zanikla dlhodobá „politicko-romantická“ predstava o zjednotení juhoslovanských národov v jednom štáte. Ukázalo sa, že komunistický slogan „bratstvo i jedinstvo“, ktorý udržiaval národy bývalej Juhoslávie spolu v jednom štáte, bol fikciou a jeho realizácia bola možná len v autoritárskych a nedemokratických podmienkach. Proces vytvárania nových štátnych subjektov v tomto kritickom regióne však nie je ešte ukončený a vstupuje do poslednej etapy „redefinície“ štátnych hraníc v juhovýchodnej Európe.

Podľa predstáv politických lídrov USA a EÚ by sa mal v roku 2007 definitívne vyriešiť status Kosova, ktorý predstavuje špecifický problém nielen pre západný Balkán a Európu, ale má veľký význam aj pre globálne bezpečnostné otázky. Bývalý fínsky prezident Martti Ahtisaari bol v novembri 2005 zvolený do funkcie špeciálneho vyslanca OSN, ktorý dohliadal na rokovania o budúcom statuse Kosova medzi Belehradom a Prištinou. Výsledkom tohto procesu je takzvaný Ahtisaariho plán, ktorý má byť podľa západných štátov základom pre nezávislosť Kosova. Implementácia, ale aj odmietnutie tohto plánu môže mať vážne dôsledky na regionálnu bezpečnosť.

Podpísaním vojensko-technickej zmluvy v Kumanove 9. júna 1999 sa ukončila vzdušná operácia NATO proti Juhoslovanskej zväzovej republike (JZR) a zároveň sa ukončil aj ozbrojený konflikt v Kosove. Po stiahnutí juhoslovanských ozbrojených síl, srbských policajných zborov a paravojenských jednotiek z Kosova a príchode medzinárodných vojakov KFOR pod velením NATO sa v Kosove v rámci rezolúcie BR OSN č. 1244 vybudovala medzinárodná administratíva UNMIK (United Nations Interims Mission in Kosovo).

Táto rezolúcia garantuje teritoriálnu celistvosť JZR (takže de iure ostalo Kosovo súčasťou Srbska), ale de facto je Kosovo medzinárodný protektorát s 90 % albánskym obyvateľstvom. Belehrad nemá prakticky nijaký vplyv na politický a spoločenský vývoj v Kosove okrem oblastí, v ktorých žijú Srbi. Ide o severnú časť Kosova, hlavne kraj Mitrovica, a srbské enklávy južne od rieky Ibar. V celej oblasti Mitrovica žije okolo 64 000 Srbov a v samom meste Kosovska Mitrovica okolo 15 500 Srbov. Podľa srbských a medzinárodných zdrojov žije v Kosove okolo 130 000 Srbov, čo je približne 6 – 7 % celého obyvateľstva.

Misiu UNMIK vedie zvláštny predstaviteľ generálneho tajomníka OSN (Special

Representative of the Secretary General – SRSG), ktorý je nadriadený lokálnej kosovskej samospráve. Kosovo je rozdelené na 30 okresov (municipalities), päť regiónov a podľa ústavno-právneho dokumentu má svoje vlastné administratívne orgány (Provisional Institutions of Self-Government – PISG), ktorými sú okrem iných parlament, vláda a prezident.

STATUS QUO?

Vojaci KFOR sa usilujú od prevzatia zodpovednosti za bezpečnosť Kosova udržať status quo v otázke mierového spolunažívania, neboli však schopní zabrániť nepokojom v roku 2004, pri ktorých albánski extrémisti útočili na srbské enklávy a zariadenia UNMIK. Neprekonané traumy z vojny v súvislosti so spáchaním vojnových zločinov na albánskom obyvateľstve zo strany Miloševićovho režimu, zlá ekonomická a sociálna situácia, ako aj kriminálne záujmy vyústili 17. marca 2004 do nepokojov. Výsledok bol pre medzinárodnú spoločnosť šokujúci: 19 mŕtvych a 900 zranených. Politickým výsledkom týchto udalostí bolo, že hlavní aktéri v medzinárodnej politike si uvedomili, že albánska väčšina v Kosove nebude so súčasným status quo súhlasiť donekonečna. Inými slovami, súčasná podoba statusu Kosova je dlhodobou neudržateľná.

Hrozí, že Albánci môžu začať vnímať UNMIK a KFOR ako okupačné orgány, ktoré nie sú schopné riešiť problémy v prospech väčšinového národa v Kosove. Túto potenciálnu hrozbu berú hlavne západné štáty veľmi vážne. A tak po marcových nepokojoch v roku 2004 v tejto juhosrbskej provincii iniciovali proces riešenia statusu. Jedným z hlavných argumentov je, že k stabilite v Kosove môže prispieť zlepšenie ekonomického stavu obyvateľstva a ďalej sa predpokladá, že jasný status bude pozitívne vplývať na zahraničných investorov.

BR OSN schválila 24. októbra 2005 správu veľvyslanca Kai Eideho, v ktorej odporúčal začatie priamych rozhovorov medzi politickými reprezentantmi Belehradu a Prištiny o statuse Kosova. Na základe týchto rozhovorov, ktoré sa konali pod vedením špeciálneho vyslanca OSN Ahtisaariho od 21. februára 2006 do 10. marca 2007 vo Viedni, bývalý fínsky prezident so svojím tímom vypracoval plán, ako by sa dala riešiť budúcnosť Kosova. Ahtisaariho plán bol 26. marca 2007 predložený BR OSN a stal sa predmetom mocenských záujmov v kontexte regionálnej a globálnej bezpečnosti.

AHTISAARIHO PLÁN

Plán špeciálneho vyslanca OSN obsahuje dva dokumenty: Správu zvláštneho vyslanca generálneho tajomníka o konečnom statuse Kosova (Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's Future Status) a Komplexný návrh na vyriešenie otázky statusu Kosova (Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement). V prvom dokumente (ďalej len správa) sa uvádzajú štyri základné odpovede na otázku budúceho statusu:

- Statusom Kosova by mala byť nezávislosť pod dohľadom medzinárodného spoločenstva;
- Reintegrácia do Srbska nie je schodnou cestou;
- Pokračovanie medzinárodnej správy nie je udržateľné;
- Nezávislosť pod medzinárodným dohľadom je jedinou schodnou cestou.

Ahtisaari nepochybuje o tom, že Kosovo by nemalo zotrvať v súčasnom status quo alebo sa vrátiť pod akúkoľvek úpravu srbského zákonného poriadku. V dokumente sa otvorene používa termín nezávislosť pre Kosovo, ktorá by ale mala byť pod kontrolou medzinárodného spoločenstva. V druhom dokumente (ďalej len návrh) sa určujú podmienky na technickej úrovni, ako by samostatné Kosovo malo fungovať, ale termín nezávislosť sa už nespomína. Návrh zdôrazňuje základné princípy, na ktorých by malo byť založené budúce usporiadanie Kosova, ako napríklad multietnická spoločnosť, demokracia, vláda zákona a trhová ekonomika.

V návrhu sa upravuje aj bezpečnostný sektor v budúcom Kosove. Nad kosovskými bezpečnostnými inštitúciami by mali mať dozor Medzinárodná vojenská prítomnosť (International Military Presence – IMP) spolu s Medzinárodným civilným predstaviteľom (International Civilian Representative – ICR). Príloha VIII v tomto dokumente sa dôkladnejšie zaoberá bezpečnosťou. Kosovská bezpečnostná rada (Kosovo Security Council – KSC) by mala byť podľa vzoru západných štátov podriadená predsedovi vlády. Bezpečnostný sektor by mal ďalej byť v súlade s normami OSN, OBSE a EÚ. Návrh určuje postavenie polície, otázky kontroly hraníc, multietnickej spravodajskej služby pod parlamentnou kontrolou a profesionálnych multietnických Kosovských ozbrojených síl (Kosovo Security Force – KSF). Budúci status Kosova by mal byť prepojený s EBOP (Európska bezpečnostná a obranná politika), takže v rámci ICR sa odporúča vlastné zastupiteľstvo EBOP. Medzinárodné vojenské jednotky IMP budú na kosovskom teritóriu aj naďalej plniť bezpečnostné úlohy, predovšetkým proti ohrozeniam zvonka, ale aj pri udržiavaní stability vnútri Kosova. Ahtisaariho plán stanovuje časový rámec pre ďalší politický vývoj v nezávislom Kosove: 120 dní od začiatku implementácie tohto plánu by mal kosovský parlament prijať novú ústavu a do deviatich mesiacov by sa mali konať lokálne voľby a mali by sa ustanoviť zmeny okresných hraníc.

BELEHRAD PROTI PLÁNU

Najväčším odporcom Ahtisaariho plánu sú politickí predstavitelia Srbska, čo znamená veľký politický a hlavne bezpečnostný problém pre situáciu na západnom Balkáne. Predtým, čo bol v marci odovzdaný hotový dokument o riešení statusu Kosova BR OSN, Ahtisaari doručil vo februári 2007 návrh svojho plánu srbským a albánskym predstaviteľom. Na otázku, ako by sa zachovalo Srbsko, ak by sa Kosovo stalo nezávislým bez súhlasu srbskej vlády, rezolúcia srbského parlamentu vysiela nejasné sig-

nály a zdôrazňuje význam Kosova pre Srbsko. Návrh a konečný plán sa v podstatných bodoch zhodujú. Srbský parlament prijal už 14. februára 2007 rezolúciu proti tomuto návrhu riešenia statusu Kosova a naznačuje bezpečnostné opatrenia.

Rezolúcia na základe ústavy potvrdzuje, že teritórium Srbska je jednotné a nedeliteľné a hranice Srbskej republiky sú nenarušiteľné. Z toho vyplýva “zodpovednosť všetkých štátnych orgánov, aby zastupovali a bránili štátne záujmy Srbska v Kosove a Metochii vo všetkých vnútorných a vonkajších vzťahoch”. Srbský parlament odmieta návrh vyslanca OSN, lebo ruší integritu a celistvosť Srbska. Národná rada upozorňuje na parlamentom schválenú “politiku obrany suverenity a teritoriálnej integrity Srbskej republiky”.

Belehrad nikdy nebude akceptovať stratu 15 % svojho teritória, a tak srbská strana neakceptuje nijakú formu nezávislosti Kosova, vyhlásil predseda srbskej vlády Vojislav Koštunica na poslednom stretnutí medzi srbskou a albánskou delegáciou vo Viedni 10. marca 2007. Srbský premiér argumentuje, že nezávislosť Kosova je proti princípom medzinárodného práva a charty OSN, Helsinskej dohody a proti srbskej ústave. Vytvorenie nového albánskeho štátu na Balkáne by narušilo teritoriálnu integritu Srbska a je pre Srbsko neprijateľné. Premiér Koštunica nazval parlamentnú deklaráciu definitívnym a nezmeniteľným postojom Srbska.

To znamená, že osem rokov po ukončení vojny ani demokratická a prozápadná vláda v Srbsku nesúhlasí s nezávislosťou Kosova. 15. mája 2007 srbský parlament schválil novú vládu, ktorú tvoria tri strany demokratického bloku: DS, DSS-NS; G17. Nová srbská vláda sa bude rovnako ako tá predchádzajúca usilovať presadiť vlastné predstavy o budúcnosti Kosova.

Prvý detailný návrh na politické riešenie problému v krízovej provincii schválil srbský parlament 29. apríla 2004. Na základe tohto dokumentu by sa mala stať srbská provincia Kosovo a Metochija autonómnym administratívnym celkom v rámci Srbska, rozdeleným na viaceré regiónov. V budúcnosti by malo byť Kosovo autonómnym teritóriom s komplexnou miestnou samosprávou pre jednotlivé regióny. Najnovšiu srbskú iniciatívu na riešenie problému budúcnosti Kosova schválila srbská vláda 25. mája 2007. Podľa srbských predstáv by sa malo začať nové rokovanie s albánskou stranou o ozajstnej (suštinskej) autonómii, nie o nezávislosti. Výsledkom rokovaní by mala byť zmluva medzi srbskou a albánskou vládou v súlade s medzinárodným právom.

USA VERZUS RUSKO

Nielen lokálni aktéri v Belehrade a Prištine, ale aj regionálne a globálne mocnosti sa snažia ovplyvňovať riešenie statusu Kosova na základe návrhu špeciálneho vyslanca OSN. O realizácii plánu rozhoduje BR OSN, v ktorej sa vykryštalizovali rozdielne pozície hlavných aktérov v kontexte vlastných národných a štátnych záujmov. A tak stojí status Kosova opäť v centre medzinárodnej politiky a je predmetom konkurenčných bezpečnostných záujmov predovšetkým USA a Ruskej federácie.

USA podporujú Ahtisaariho plán a vidia v nezávislosti Kosova jediné možné riešenie najväčšieho problému na Balkáne: „Veríme najmä, že riadená nezávislosť pre Kosovo je teraz jedinou cestou vpred.“ Aj EÚ podporuje Ahtisaariho plán, aj keď nie všetky štáty sú o nezávislosti Kosova plne presvedčené, hlavne kvôli vlastným menšinovým otázkam. Najmä Španielsko, Rumunsko, Grécko a Slovensko vyjadrili istú kritiku riešenia statusu Kosova na základe Ahtisaariho plánu. Otvorene sa proti takému riešeniu postavilo Rusko a hrozí, že bude vetovať akúkoľvek rezolúciu BR OSN, ktorá by narušila suverenitu Srbska a žiada dodržiavanie medzinárodného práva. Za ruským postojom staja však vlastné nevyriešené teritoriálne otázky, ale aj iné spory s USA, napríklad plánované protiraketové zariadenia v Poľsku a Česku.

Rusko presadilo v apríli vyslanie delegácie vyslancov štátov zastúpených v BR OSN, aby sa sami presvedčili o neprípravenosti Kosova na nezávislosť. Táto misia nepriniesla nijaký výsledok, ale Srbsko získalo čas. Začiatkom mája predstavitelia USA naznačili, že Kosovo bude nezávislé so súhlasom alebo bez sú-

hlasu OSN. Tento postoj vyvolal ostrú kritiku EÚ, a to viedlo k zmene americkej argumentácie. EÚ má po zmene statusu prevziať agendu od UNMIK v Kosove a súrne potrebuje rezolúciu OSN. O rezolúciách predložených zo strany USA a EÚ v BR OSN 12. mája a aj 31. mája 2007 sa nehlasovalo, lebo ich odmietli ruskí predstavitelia, ktorí vypracovali svoj vlastný návrh na riešenie budúcnosti Kosova. Hlavným bodom ruského návrhu riešenia statusu je dohoda medzi Belehradom a Prištinou v rámci pokračovania dialógu. Moskva podporuje len také riešenie, ktoré je prijateľné pre Albáncov aj pre Srbov. Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov vyhlásil, že nerozumieme, prečo západné štáty tlačia na nezávislosť Kosova, pričom v prípade Palestíny sa štyridsať rokov nič neurobilo.

HROZÍ NOVÉ NÁSILIE?

Albánski predstavitelia na čele s premiérom Agimom Čeku ráтали ešte v marci s vyhlásením nezávislosti Kosova. No tento termín sa posunul, keďže 30. mája 2007 sa ministri zahraničných vecí G8 dohodli predĺžiť rokovací proces o statuse Kosova. A tak rastie netrpelivosť albánskej väčšiny v Kosove. Ak Kosovo nezíska nezávislosť, hrozí napätie a nové násilie. Srbská menšina môže byť prvou obeťou, hlásia západní pozorovatelia.

Nepokoje hrozia aj zo srbskej strany, ak by sa Kosovo malo stať nezávislým. Štvrtého mája 2007 sa v Srbsku na verejnosti prezentovala skupina Garda čara Lazara, ktorá vyhlásila, že bude bojovať za Kosovo, ak by mal vzniknúť nový štát. Garda sa skladá z bývalých príslušníkov vojenských, policajných a paravojenských zborov, ktoré sa zúčastňovali vo vojnách na Balkáne. Skupina nemá štátnu podporu, i keď jej vodcovia vyhlasujú, že Garda bude bojovať na strane vojenských a policajných jednotiek. Aj v Kosove sa formujú ozbrojené srbské skupiny. V nevyhnutnom prípade sú schopné brániť srbskú menšinu.

Riešenie budúcnosti Kosova je komplexný problém v regionálnom aj globálnom kontexte. Zahŕňa historické, právne, sociálne, ekonomické a sociálno-psychologické faktory na úrovni konfliktu medzi Srbmi a Albáncami. Kosovo je pre Srbsko dôležité, lebo kolektívna identita srbského národa je spojená s Kosovom a zo štátno-právneho hľadiska je autonómna provincia časťou Srbska. Historické, právne, ale najmä emotívne aspekty nedovoľujú srbským politickým lídrom akceptovať nezávislosť Kosova. Ak sa však Srbi chcú zbaviť väčšiny svojich problémov a rýchlejšie sa integrovať do EÚ, čo znamená život vo vyššom štandarde a stabilite, tak sa musia Kosova zrieknuť.

Na druhej strane v Kosove žije 90 % Albáncov, ktorí sú na základe svojej vlastnej skúsenosti s represívnym režimom schopní bojovať za nezávislosť za akýchkoľvek okolností. Albánci boli v čase Miloševićovho režimu utláčaní a trpeli počas vojny, nevedia si už predstaviť žiť so Srbmi v jednom štáte pod vedením Belehradu. Ak by sa ale Albánci v Kosove chceli mať ekonomicky lepšie a rýchlejšie začať riešiť ohromné infraštrukturálne a sociálne problémy, mali by sa väčšmi integrovať do srbských štruktúr a začať profitovať z pozitívneho ekonomického vývoja a zahraničných investícií v poslednom čase.

Eliška Sláviková

AKO SDKÚ ZACHRÁNILA SLOVENSKÚ REPUTÁCIU

Na začiatku februára po zverejnení Ahtisaariho návrhu budúceho statusu Kosova sa slovenskí politici zrazu prebudili. Akoby až vtedy zistili, že podstatou plánu je podmienená nezávislosť pre Kosovo. Mnohí sa následne začali pasovať do roly záchrancov, ktorých prezieravosť zabráni neinformovanej únii a vlastne celému medzinárodnému spoločenstvu vykonať zločin na srbskom národe. Ak aj nezabráni, tak aspoň nezarádi Slovensko do skupiny zradcov, ale priateľov Srbska (po boku Ruska). Toto divadlo bolo verejnosti prezentované ako zahraničnopolitická debata o našich záujmoch. Keď sa však bližšie pozrieme na jej obsah a podstatu, pochopíme, že táto debata nebola ani tak o Srbsku, Kosove, únii, ale o nás, o našom hodnotovom systéme, zrelosti a mieste v Európe a vo svete. Nešlo v nej o fakty, záujmy či argumenty, ale o mýty a emócie. A na ich šírenie sa prepožičali aj tí politici, ktorí sa chceli zapísať do histórie ako vizionári, ktorí priviedli našu krajinu medzi moderné národy.

Či hrozia na Balkáne nové nepokoje alebo ozbrojený konflikt, to nezáleží len na racionálnych záujmoch, ale aj na faktore ľudského vnímania. Ako v každom konflikte a v každej vojne, sú ľudia, ktorí profitujú, a ľudia, ktorí strácajú. Medzi Srbmi a Albáncami sú zastúpené obidve skupiny, a preto veľa záleží na racionálnej a múdrej politike medzinárodného spoločenstva, ktoré musí pozorne vnímať celú komplexnosť problému.

Rozhodnutie v BR OSN môže ešte trvať dlho. Britská ministerka zahraničných vecí potvrdila pripravenosť západných štátov posunúť celú agendu na neurčitý dátum. Rakúski experti nerátajú s novou rezolúciou do konca roka 2007 a v diplomatických kruhoch sa už vraj hovorí, že riešenie statusu Kosova môže byť opäť aktuálne až po prezidentských voľbách v USA a Rusku v roku 2008.

rastislav@gmx.at

REFERENCIE

European Stability Initiative: The Lausanne Principles – Multiethnicity, Territory and the Future of Kosovo's Serbs, Berlin, Pristina 2004 (s. 6).

International Crises Group Europe Report No. 155: Collapse in Kosovo, April 2004 (s. 1).

Security Council, Letter dated 26. March 2007 from Secretary-General addressed to the President of the Security Council, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>

Security Council, Addendum: Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement, http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf

Rezolúcia národnej skupštiny Republike Srbije povodom „Predloga za sveobuhvatno rešenje statusa Kosova“ Špecialnog izaslanika Generalnog sekretara UN Martija Ahtisarija i nastavka pregovora o budućem Statusu Kosova i Metohije, http://www.parlament.sr.gov.yu/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=392&t=Z# (preklad, Rastislav Bábhora).

Plan za političko rešenje sadašnje situacije na Kosovu i Metohiji, <http://www.srbija.sr.gov.yu/kosovo-metohija/index.php?id=19840>

The Outlook for the Independence of Kosovo, R. Nicholas Burns, Under Secretary of Political Affairs, Statement Before the House Committee on Foreign Affairs, Washington DC April 17, 2007, <http://www.state.gov/p/us/rm/2007/83120.htm>

US-Staatssekretär: Kosovo wird mit oder ohne UN-Resolution unabhängig, <http://derstandard.at/?url=?id=2861643>

Garda za odbranu Kosova neće biti paravojna formacija, <http://www.pressonline.co.yu/vest.jsp?id=10249>

Kosovo, oficiálne ešte stále juhosrbská provincia, fungovalo posledných osem rokov pod medzinárodnou správou na základe mandátu rezolúcie BR OSN 1244 z júna 1999. Rezolúcia poverila misiu UNMIK vedením civilnej správy, ktorá bude „...dozerať na vytváranie prechodných demokratických samosprávnych inštitúcií“. Kosovo počas tohto obdobia žilo takmer výlučne nezávisle od Srbska – malo vlastné zákonodarstvo, ekonomiku, inštitúcie verejnej správy. Určité väzby s Belehradom sa zachovali len na severe provincie (za riekou Ibar) a tiež v srbských enklávach.

Od roku 1999 tak medzinárodné spoločenstvo jednoznačne prebralo za ďalší vývoj v Kosove zodpovednosť. Rámec, ktorý bol pre angažovanie zahraničia načrtnutý v začiatkoch, bol však dynamikou vývoja veľmi rýchlo preknaný. Vyslanec GT OSN Kai Aide vo svojej správe z leta 2005 skonštatoval, že definovanie statusu Kosova je nevyhnutným predpokladom ďalšieho ekonomického a sociálneho rozvoja provincie a jeho odkladom sa nič nezíska. Bez jasného zakotvenia postavenia miestnych inštitúcií sa totiž nedá začať seriózne uvažovať o tom, že by sa začali skutočné demokratizačné spoločenské procesy v Kosove, ale ani v Srbsku. Navyše pretrvávajúce medzinárodného protektorátu len živí neistotu a tá sa následne môže stať žriedlom ďalších konfliktov presahujúcich hranice Kosova (Macedónsko, Čierna Hora, Srbsko). Preto dal následne generálny tajomník OSN zelenú procesu, ktorý mal viesť ku konečnému uzavretiu „odloženého“ problému. Išlo o snahu prispieť k bezpečnosti a stabilite v regióne a materializovať európsku perspektívu pre štáty západného Balkánu (ZB). Tieto ciele sú podľa našich oficiálnych dokumentov aj v záujme Slovenska.

DISKUTOVAŤ? NEDISKUTOVAŤ?

V polovici roku 2005, keď sa teda naštartoval medzinárodný proces vedúci k začatiu rokovaní o statuse Kosova, vyhlásil vtedajší minister zahraničných vecí SR Eduard Kukan, že naša diplomacia sa musí zmobilizovať, aby mohla v otázke Kosova vystupovať aktívne. Ako sa vyjadril 4. júla 2005 pre Rádiožurnál SR: „Tu chceme prispieť našim hlasom, aby bol kvalifikovaný, aj keď sa to nebude niekomu páčiť, ani našim spojencom.“ Tieto slová odzneli pol roka pred tým, ako sa SR stala nestálym členom BR OSN a niekoľko mesiacov pred tým, ako generálny tajomník OSN splnomocnil bývalého fínskeho premiéra Marttiho Ahtisaariho vedením rokovaní o statuse Kosova. Aj konkrétne kroky našej diplomacie v tomto období svedčia o tom, že MZV pod vedením nominanta SDKÚ (vtedy najsilnejšej strany vládnej koalície, sic!) si uvedomovalo nevyhnutnosť naštartovaného procesu a našu zodpovednosť ako člena BR OSN a EÚ.

Slovensko má reputáciu krajiny, ktorá sa snaží do procesov na západnom Balkáne aktívne vstupovať, napríklad aj ako jeden z najhlasnejších zástancov integrácie štátov regiónu do EÚ. A tak naša diplomacia videla v prípade Kosova príležitosť posilniť váhu Slovenska na medzinárodnej úrovni. Rovnako však v tomto uvažovaní zohrávala úlohu aj výnimočnosť vzťahov so Srbskom. Hoci na papieri je zahraničnopolitickou prioritou SR celý západný Balkán, pozornosť slovenskej diplomacie sa dovtedy koncentrovala najmä na Srbsko.

Avšak práve ambícia zapojiť sa do procesu okolo statusu Kosova viedla slovenskú diplomáciu od roku 2005 k snahe aspoň čiastočne vyvažovať extrémnu nerovnováhu našich vzťahov so štátmi západného Balkánu. Slovenská diplomacia tak chcela dodať kredibilitu úmyslom zohrávať rolu vyváženého a aktívneho medzinárodného hráča. V praxi sa to prejavilo napríklad zvýšenou intenzitou diplomatických vzťahov s kosovskou politickou reprezentáciou, rozhodnutím o otvorení diplomatického zastúpenia v Prištine (od júna 2006) alebo opätovnou snahou MZV o to, aby SR začalo uznávať doklady vydávané medzinárodnou civilnou správou UNMIK (čo sa nepodarilo pre odpor Ministerstva vnútra, a SR tak zostalo jedinou krajinou EÚ, ktorá tieto doklady neuznáva).

Ministerstvo zahraničných vecí SR na čele s Eduardom Kukanom však nepocitovalo potrebu iniciovať širšiu verejnú debatu o tom, ako má SR v jednotlivých fázach procesu vystupovať.

Túto potrebu nevnímalo ani v prvej polovici roku 2006, po tom, ako sa začali rokovania medzi Belehradom a Prištinou. Hoci nebol stanovený oficiálny termín ich ukončenia alebo jasne definovaná cestovná mapa, vyjadrenia hlavných medzinárodných aktérov, najmä niektorých členov Kontaktnej skupiny – zoskupenia šiestich krajín vstupujúcich od začiatku 90. rokov aktívne do procesov v bývalej Juhoslávii –, svedčili o snahe predložiť návrh rezolúcie do BR OSN do konca roka.

Ani SDKÚ, ani jej predseda a premiér Mikuláš Dzurinda nepovažovali za potrebné zapájať politické strany do širšej parlamentnej debaty na tému Kosovo a ani prijímať deklarácie zaväzujúce vládu pri formulovaní našich pozícií na úrovni EÚ (kde sme už v tomto období k celému procesu boli nútení aktívne sa vyjadrovať).

Ťažko sa to dá vysvetliť tým, že by si naši vtedajší vládni predstavitelia neboli vedomí, kam sa proces uberaá. Väčšine európskych politikov a diplomatov bolo v priebehu roku 2006 jasné, že proces nevyhnutne smeruje k uznaniu podmienenej nezávislosti Kosova pod dohľadom EÚ a NATO. Stačilo si prečítať zahraničnopolitické komentáre a analýzy fundovaných medzinárodných think-tankov, založené na neformálnych informáciách európskych a amerických diplomatov. Hoci zostávali otvorené otázky o miere budúceho medzinárodného angažovania sa v Kosove, kompetenciách a rozhodovacích právomociach, skutočný návrat prítomnosti Belehradu do rozhodovacích procesov v Prištine bol pre zainteresovaných nepredstaviteľný. Ťažko inak vysvetliť, prečo UNMIK, ktorý spoluzodpovedal za vývoj v Kosove, priebežne prenášal čoraz väčšie množstvo rozhodovacích právomocí práve na inštitúcie, ktoré si Kosovčania sami volili. V decembri 2005 bolo napríklad v Prištine zriadené ministerstvo spravodlivosti a vnútra.

Musel si toho byť vedomý aj Eduard Kukan, ktorý bol ako minister zahraničných vecí dobre informovaný o dynamike uvažovania hlavných aktérov procesu. Svedčí o tom aj jeho vyjadrenie z konca roku 2006 (ako podpredsedu opozičnej SDKÚ-DS a člena Zahraničného výboru NR SR) pre časopis Zahraničná politika: „Myslím si, že otázka budúceho štatútu Kosova bude obsahovať určitý druh nezávislosti. Môžeme byť diplomaticki alebo politicky robiť rôzne eskamotáže, aby sme to zamaskovali. Ale keď budeme hovoriť diskretné, všetci asi s takouto tézou budeme súhlasiť. Možno by sa to dalo vysvetliť aj Srbsku, ale tam je problém v tom, že nijaký srbský politik to nemôže verejne pripustiť. Znamenalo by to koniec jeho politickej kariéry.“ Vtedy bol už „Ahtisaariho balíček“ takmer dokončený a prebiehali intenzívne rokovania s Kontaktnou skupinou a EÚ o jeho podpore. Oficiálne ešte síce nebol zverejnený, ale jeho esencia – podmienená nezávislosť – bola viac-menej verejným tajomstvom. Okrem toho sa na jeseň 2006 naplno rozbíhali prípravy pre angažovanie sa EÚ v Kosove po statuse.

SLOVANIA?

Po zmene vlády v júli 2006 sa Slovensko dostalo pod drobnohľad spojencov v EÚ a NATO, keďže sa v nej ocitli aj dve strany, ktoré svoju hodnotovú orientáciu a predstavy, ako presadzovať záujmy SR v zahraničí, preukázali už v 90. rokoch. SNS a HZDS počas svojho vládnutia nedodržiavali podmienky kladené EÚ, a uvrhli Slovensko hodnotovo blízko nedemokratických režimov, aké v Európe vládli v Bielorusku alebo Juhoslávii. Fakt, že Smer nominoval diplomata Jána Kubiša za ministra zahraničných vecí síce svedčil o snahe novej vlády zachovať v zahraničnej politike kontinuitu, jeho konkrétne kroky a výroky však už tento úmysel tak jednoznačne nepodporovali. Dôveru nezbudzovali ani rozdielne vyjadrenia k procesu určenia statusu Kosova od iných ústavných činiteľov (napríklad premiér Fico a prezident Gašparovič počas návštevy srbského premiéra Vojislava Koštunicu v Bratislave na začiatku októbra 2006), ktoré vyvolávali obavu, do akej miery má minister Kubiš vplyv na zahraničnopolitické rozhodnutia vlády.

Keď sa však 2. februára 2007 zverejnil Ahtisaariho návrh, búrlivý pokrik nespustili vládne strany, ale práve opozičná SDKÚ.

Svoju náhlu aktivitu a potrebu verejne diskutovať odôvodnila neprijateľnosťou takého riešenia situácie Kosova, ktoré by bolo Srbsku nanútené. „SDKÚ-DS navrhuje, aby SR presadzovala také riešenie budúceho statusu Kosova, ktoré nevytvorí nezávislý štát Kosovo bez súhlasu a proti vôli Srbskej republiky.“, píše Eduard Kukan v denníku Pravda 2. februára 2007. Ďalším argumentom, ktorý slúžil na aktivizáciu SDKÚ, bolo presvedčenie, že ešte neboli vyčerpané všetky možnosti rokovania a že, ako odznelo na tlačovej konferencii SDKÚ 29. marca 2007, nie je možné také riešenie, „keď tretí rozhodne o tých dvoch.“

Nie je pritom jasné, kedy SDKÚ dospela k presvedčeniu, že predĺžovaním rokovaní by bolo možné dosiahnuť dohodu, keď ešte 1. februára 2007, teda deň pred zverejnením Ahtisaariho plánu, podpredseda strany Kukan na svojej tlačovej konferencii na margo srbsko-kosovských rokovaní vyhlásil, že „Oni sa nedohodnú. Pardon, takéto kategorické vyhlásenia mám, ale opakujem, tieto dve strany samy medzi sebou sa nevedia a nemôžu dohodnúť.“

Národná rada SR zažila v marci 2007 obdobie búrlivého predkladania návrhov deklarácií, ktoré sa predhľadali v uznaní oprávnených nárokov Srbska. 28. marca bol nakoniec schválený vládný návrh deklarácie ku Kosovu, ktorý podporilo 123 prítomných poslancov okrem SMK. (Tá predložila vlastný text deklarácie podporujúcej Ahtisaariho plán, ktorá neprešla.) Takýto široký konsenzus sa len ťažko darí nájsť pri iných zákonoch. Počas parlamentnej rozpravy bola do pôvodného, skôr neutrálneho textu vládného návrhu deklarácie na návrh poslanca za KDĽ Františka Mikloška doplnená „potreba rešpektovania legitímnych požiadaviek Srbska“. Slovensko sa takto stalo jedinou krajinou EÚ, kde v otázke Kosova parlament vytýčil vláde isté, aj keď nezáväzné mantinely pre formovanie pozície na medzinárodných platformách. Jednoznačným postavením sa na stranu Belehradu náš parlament postavil Slovensko do jedného šíku s Ruskom.

EXPERTI

Odobrenie len takého riešenia, s ktorým bude súhlasiť srbská vláda, sa postupne stalo základnou argumentačnou logikou naprieč politickými stranami. Z našich politikov sa z jedného dňa na druhý stali historici, ktorí sa predhľadali v nachádzaní väzieb v minulosti, ktoré spečatili naše bratstvo so srbským národom. Evergreenom sa stal srbský mýtus o bitke na Kosovom poli, ktorý má len pramálo spoločného s historickými faktmi, ako o nich hovoria nezávislé odborné publikácie. V repertoári nemohli chýbať ani odkazy na kresťanstvo a opätovne mytologický zápas proti Osmanskej ríši. Nemá zmysel citovať, keďže tento argumentačný potenciál dosiahol nebyvalú mieru nadstranickosti. Uroveň debaty od jej začiatku síce udávala SDKÚ, ale za jej agresivitou zástupcovia iných politických strán nezaostali. Vycibrenosť zahraničnopolitických analýz ilustruje napríklad vyjadrenie Vladimíra Palka pre časopis .týždeň: „Keď sa neurobí nič, tak škody sú neisté, keď sa odsúhlasí Ahtisaariho plán, tak škoda je istá. Jeden štát sa oberie o časť svojho územia proti svojej vôli.“

Završením mediálneho cirkusu bola parlamentná debata, pri ktorej sa mohlo zdať, že problémy v Kosove a možno na celom Balkáne sa začali až Ahtisaariho návrhom, alebo prinajlepšom udalosťami po bombardovaní v roku 1999, a nie dávno predtým. Neprekvapí, že vo všetkých diskusiách sa odkazy na Ahtisaariho návrh obmedzili na odmietnutie nezávislosti, pričom nikde nebola zmienaná podstata návrhu. To, že Slovensko do „európskeho problému“, ktorý sa tak zodpovedne rozhodlo riešiť, neprispelo vlastným návrhom, neprekvapuje. Predseda Dzurinda si však nechal poradiť možnú alternatívu od srbského premiéra Koštunicu. Ako pripomenul na tlačovej konferencii SDKÚ 8. februára 2007: „...Kosovo by sa tešilo veľmi širokej autonómii. Veľmi, veľmi širokej.“ Podrobnosti, čo by taký návrh znamenal, nezazneli. Pozabudlo sa akosi na to, že na prelome 80. a 90. rokov Milošević zrušil autonómiu Kosova a v oblasti s 90-percentnou albánskou populáciou nastolil tvrdý policajný režim. Srbské spravovanie provincie v 90. rokoch znamenalo zbavenie práv väčšino-

vého obyvateľstva a ich vzťah so Srbskom bol obmedzený iba na povinnosť platenia daní. Mladí ľudia, ktorí dnes spolurozhodujú o procesoch v Kosove, absolvovali svoje stredné, prípadne aspoň vysoké školy v alternatívnych priestoroch (v garážach, v lepšom prípade v súkromných školách), keďže okrem základných škôl bolo kurikulum v Kosove čisto v srbcine a albánski profesori prišli o miesta. Historické exkurzie našich politikov toto obdobie úspešne obchádzali, rovnako ako fakt, že dnešná srbská vláda vedená Vojislavom Koštunicom sa od tohto obdobia nikdy jasne neďištancovala. Ak boli v debatach spomenutí kosovskí Albánci, teda obyvatelia Kosova, o ktorých osude sa predovšetkým rozhoduje, väčšinou vystupovali v príbehoch o zlých mafiánoch. „Nemali by sme vytvárať priestor na prienik rôznych drogových ciest, obchodu s bielym mäsom a zbraňami do Európy,“ vyjadril sa pre týždenník .týždeň napríklad podpredseda Smeru Dušan Čaplovič.

PREČO TERAZ?

Natíska sa otázka, prečo keď SDKÚ cítila potrebu a potenciál pre takúto debatu na parlamentnej (a širšej verejnej) pôde, nezačala ju hneď, keď sa téma stala aktuálnou, teda najneskôr na konci roka 2005 a keď mohla ešte ako vládna strana presadzovať na medzinárodnej úrovni jej výsledky. Zároveň, ak bolo jej úmyslom zabrániť, aby Slovensko prispelo svojím hlasom k chybám medzinárodného spoločenstva, treba sa pýtať, prečo SDKÚ nepostavila diskusiu do vecného a odborného tónu.

Strana, ktorá mala osem rokov príležitostí dostávať zahraničnopolitické témy do povedomia a pripravovať pôdu na to, aby sa stávali postupne súčasťou verejného diškurzu, otvorila tému Kosova z opozície spôsobom, za aký by sa nemusela hanbiť ani nacionalistická SNS. Je teda legitímne položiť si otázku, či zámerom SDKÚ nebolo stať sa nositeľom témy, z ktorej sa azda dal vytýčiť domáci politický kapitál.

SDKÚ-DS totiž musela mať v živej pamäti emócie, ktoré vyvolalo rozhodnutie jej vlády v roku 1999 otvoriť letecký priestor pre vzdušné sily NATO, ktoré bombardovali JZR bez autorizácie OSN. Išlo totiž v zásade o prvú zahraničnopolitickú tému, ktorá na Slovensku zarezonovala po vytvorení prvej Dzurindovej vlády v roku 1998. Motivácie vládných strán boli v tom období pragmatické – dostať sa do EÚ a NATO, a teda všemožne podporovať budúcich spojencov. Hoci rozhodnutie otvoriť vzdušný priestor bolo v očiach verejnosti nepopulárne, na úrovni vysokej politiky prevládli strategické a pragmatické záujmy. A zároveň sa jasne ukázala deliaca línia v politickom spektre – protibombardovacia hystéria si zmonopolizovali nacionalistické a populistické sily (SNS, HZDS). O osem rokov neskôr zástupcovia tých istých strán museli v parlamentnej rozprave vyvracať obvinenia SDKÚ zo zrady národných záujmov Srbska, a teda aj Slovenska.

O BUDÚCNOSTI ÚNIE

Hoci to v kriu, ktorý sa u nás na konci zimy rozpútal, zaniklo, nezaškodí si pripomenúť, v čom spočíva podstata skutočnej debaty o budúcnosti Kosova. Je debatou o budúcnosti Európskej únie a jej schopnosti materializovať svoju víziu globálneho hráča. Ako sa potvrdilo, Rusku sa opakovaným blokovaním predloženia rezolúcie o Kosove do BR OSN podarilo vážne narušiť jednotu EÚ v prípade osudu regiónu, o ktorý sa má za niekoľko rokov rozšíriť. Ťažko si možno predstaviť, že ambície EÚ podieľať sa na riešení konfliktov vo svete môžu byť naplnené len technickým implementovaním rozhodnutí prijatých v BR OSN. Moskve sa podarilo naplno ukázať, že aj v prípade regiónu, ktorý je pre budúcnosť Únie strategicky dôležitý, nevedia členské krajiny jednoznačne prispieť do debaty jednotnou víziou. Do tejto kakofónie svojím podielom výrazne prispelo aj Slovensko.

Debata o statusu Kosova je zároveň debatou o budúcnosti západného Balkánu – o minulosti verus budúcnosti, o perspektívach normálneho života, potrestaní vojnových zločínov, šanci, že témy ako právo a ekonomika nahradia vyvolávanie naciona-

listických duchov minulosti lokálnymi politikmi, ktorí ich dodnes využívajú ako vhodný nástroj na maskovanie vlastnej neschopnosti riadiť krajiny regiónu tak, aby sa v nich dalo slušne žiť. A v neposlednom rade je debata o Kosove debatou o ľuďoch, ktorí tam žijú a po desaťročiach neistoty potrebujú šancu podieľať sa na rozhodovaní o svojej budúcnosti.

Takmer 20 rokov po tom, ako boli v bývalej Juhoslávii oprášené mýty a predchádzajúce krivdy a slová ako národ, náboženstvo či počty mŕtvych boli použité na rozpútanie najkrvavejších konfliktov v Európe po druhej svetovej vojne a páchanie genocídy, naši politici prekročili nebezpečnú hranicu, keď ich podsúvajú verejnosti na Slovensku na vysvetlenie motivácie svojho rozhodovania v zahraničnopolitickej otázke. Nikto neočakáva od politikov, aby sa pasovali do roly historikov, rozprávkárov alebo šíriteľov nacionalistických predsudkov. Mali by si plniť svoju úlohu a rozhodovať v súlade s dlhodobými strategickými záujmami Slovenska. Keby sa našich poslancov novinári opýtali, ktoré to sú, asi by dopadli podobne, ako keď sa od nich snažili vymámiť odpoveď na otázku, kde na mape leží Kosovo.

Slovensko potvrdilo, že samotný vstup do EÚ nezabaví krajiny a národy ich vlastných komplexov. Mali by sme preto asi začať poriadnou verejnou diskusiou o nás, aby sme jedného dňa boli schopní prispieť do diskusií o budúcnosti iných. Debata o Kosove potvrdila, že samotný vstup do EÚ alebo mandát v BR OSN neposunie mentálne nikoho do roly globálne rozmýšľajúcich ľudí. Je smutné, že práve tí, ktorí sa snažili na prelome tisícročí posunúť Slovensko dopredu, ho dnes míľovými krokmi vracajú späť.

slavikova@changenet.sk

REFERENCIE

Kosovo: No good alternatives to the Ahtisaari Plan. International Crisis Group, Europe Report N°182, 14. 5. 2007, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4830&l=1>, navštívené 5. 6. 2007.

Kosovo's Status: Difficult Months Ahead. International Crisis Group, Europe Briefing N°45, Pristina/Brussels, 20. 12. 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4585&l=1>, navštívené 21. 3. 2007.

Kosovo Status: Delay is Risky. International Crisis Group, Europe Report N°177, 10. 11. 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4497&l=1>, navštívené 15. 11. 2007.

Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement. UNOISEK, 2. 2. 2007, <http://www.unoisk.org/unosek/en/statusproposal.html>, navštívené 25. 6. 2007.

Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status. UNOISEK, 26. 3. 2007, <http://www.unoisk.org/unosek/en/statusproposal.html>, navštívené 25. 6. 2007.

Cox, Pat: Kosovo nie je precedensom pre Slovensko. In: Hospodárske Noviny, 10. 4. 2007 <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4764&l=1>, navštívené 23. 4. 2007.

UNSC Resolution 1244. UNMIK, 10. 6. 1999, <http://www.unmikonline.org/scres.htm>, navštívené 25. 6. 2007.

Kai Aide Report on the progress in Kosovo. GT OSN, 7. 10. 2005, http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.1416071/k.B689/Profile_ReportBRKosovoBR10_February_2006.htm, navštívené 25. 6. 2007.

Vyhlasenie Národnej rady Slovenskej republiky k riešeniu budúceho štatútu srbskej provincie Kosovo. NRSR, 28.3. 2007, [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/0074F798D76DA2D6C12572C7002AD246/\\$FILE/uznesenie_nrsr_309.doc](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/0074F798D76DA2D6C12572C7002AD246/$FILE/uznesenie_nrsr_309.doc), navštívené 25. 6. 2007.

Elemír Nečej

AKO SA BUDE DARIŤ KOORDINÁCII EÚ A NATO V KOSOVE?

Väčšina medzinárodnej komunity sa zhodla na tom, že návrh mimoriadneho vyslanca GT OSN Martiho Ahtisaariho, ktorý predložil Bezpečnostnej rade OSN v marci 2007, je dobrým východiskom pre budúci status provincie. Pozitívom je, že nastala zhoda názorov NATO aj EÚ, hoci EÚ bola istý čas názorovo rozdelená. V máji 2007 našla EÚ spoločnú reč aj s USA a 11. mája bol predložený BR OSN spoločný návrh rezolúcie OSN. Pod tlakom ruského veta bol návrh dvakrát upravený a v júli 2007 sa jeho posudzovanie v BR OSN odročilo s tým, že boli obnovené vyjednávania medzi Belehradom a Prištinou na úrovni Kontaktnej skupiny. Rezolúcia OSN je mimoriadne dôležitá pre spustenie historicky najväčšej civilnej misie v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Predstavitelia EÚ hovoria, že presun na Kontaktnú skupinu má byť dočasný a záverečné slovo musí mať BR OSN.

EÚ však v Kosove nie je nováčikom. V štvorpilierovej štruktúre UNMIK (misia OSN v Kosove) zodpovedá za ekonomickú reformu pomerne zložitým systémom dohľadu nad bankovým systémom, makroekonomickou politikou, rozpočtovými a daňovými otázkami, privatizačnými programami. EÚ vstúpila do budovania kosovských inštitúcií prostredníctvom Stabilizačného a asociačného procesu (SAP), ktorý je v agende Európskej komisie, teda prvého piliera EÚ. Treba pripomenúť, že v celkovej politike voči západnému Balkánu EÚ zápasila s nedostatkom koordinácie medzi prvým a druhým pilierom, ktorý predstavuje Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (SZBP), ktorej súčasťou je aj Európska bezpečnostná a obranná politika (EBOP).

Od roku 2004 má EÚ v Kosove styčný úrad Komisie, osobného splnomocnenca generálneho tajomníka Rady EÚ, ale aj ďalšie štruktúry (agentúru pre obnovu, monitorovaciu misiu). Čo sa týka spolupráce NATO a EÚ, oficiálne kruhy oboch inštitúcií deklarujú spoluprácu v „poststatusovom“ období. V tejto oblasti sa však môžu vynoriť isté úskalia.

NATO V KOSOVE

Pri problémoch týkajúcich sa budúceho statusu Aliancia deklaruje, že bude niesť zodpovednosť za bezpečné prostredie na prácu všetkých ostatných zainteresovaných inštitúcií bez ohľadu na to, aké riešenie sa prijme. V rámci Aliancie existuje tiež dohoda, že to musí byť „robustná“ prítomnosť. V tejto súvislosti sa treba vrátiť do roku 2004, keď mimovládne organizácie kritizovali Alianciu za neschopnosť ochrániť Srbov a príslušníkov iných menšín počas násilností v marci. Dá sa diskutovať o tom, ako je možné zabrániť takýmto násilnostiam a ako, resp. akými prostriedkami môže NATO ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu. Z hľadiska formovania novej kosovskej štátnosti je nepravdepodobné použitie tvrdého vojenského zásahu. Znamenalo by to totálnu stratu dôvery, ktorá síce zostáva na vysokej úrovni, ale zaznamenáva pokles.

NATO zostane garantom tzv. tvrdej bezpečnosti, ale z hľadiska použitia sily bude skôr demonštrovať schopnosť jej použiť

tia. Svedčí o tom odôvodnenie cvičenia Rozhodné úsilie 2007 (Determined Effort 2007), v ktorom boli jednotky KFOR posilnené tzv. „operačnými zálohami“ (v roku 2007 nemeckými o sile 600 mužov) a zálohy boli začlenené do operácie na podporu mieru (Peace Support Operation).

Vo vyhlásení KFOR k cvičeniu sa hovorí, že NATO „dáva obnovený jasný dôkaz svojho záujmu a záväzku riešiť mier a stabilitu v celom regióne Balkánu, pričom zároveň ide o demonštráciu schopnosti NATO posilniť svoje sily vo veľmi krátkom čase“. Takéto cvičenia s nasadením operačných záloh prebiehajú každoročne od leta 2004 (reakcia na násilie v marci 2004), pričom NATO na posilnenie používa tzv. operačné záložné sily. Okrem nich disponuje taktickými záložnými silami a strategickými záložnými silami. Od roku 2004 prijala Aliancia novú koncepciu (Task Force Concept) – na rýchlejšie nasadenie síl v celej oblasti s rozdelením na päť zón: stred, sever, východ, západ, juh.

Hoci predstavitelia KFOR odmietajú dávať uvedené cvičenia do súvislosti s konkrétnymi kritickými udalosťami v Kosove, práve s udalosťami na jar 2004 dávajú bezpečnostní analytici do súvislosti demonštratívne vysadenie dvoch tisícok parašutistov pred októbovými voľbami 2004, nasadenie záložného nemeckého mechanizovaného práporu posilneného o britské jednotky pri odchode bývalého premiéra Haradinaja pred tribunál do Haagu v marci 2005, či opätovné nasadenie záložného práporu pri odovzdávaní Ahtisaariho správy Bezpečnostnej rade OSN v roku 2007. Všeobecne sa tieto cvičenia chápu ako potvrdenie správnosti prípravy na zásah v predstihu (*preemptive attack*).

Takáto robustná demonštrácia schopnosti vyvoláva zároveň kritiku. V porovnaní s Afganistanom, kde je nasadených asi 37 000 príslušníkov NATO pri rozlohe 647 000 štvorcových kilometrov a 27, 8 miliónoch obyvateľov, sa prítomnosť 17 000 príslušníkov v Kosove pri dvoch miliónoch obyvateľov a rozlohe necelých 11 000 štvorcových kilometrov považuje aj v odborných kruhoch NATO za priveľký nepomer a za prekážku pri posilňovaní jednotiek v Afganistane. V tejto súvislosti sa diskutuje o tom, dokedy by sily KFOR mali v Kosove zostať. Oficiálne kruhy NATO zatiaľ nezverejnili nijakú stratégiu odchodu, predpokladá sa, že jednotky NATO zotrávajú v Kosove ešte minimálne v roku 2008. Ak by sa situácia v Kosove vyvinula do bezpečnostnej krízy, NATO by vzhľadom na uvedenú situáciu bolo pod veľkým tlakom.

Na bezpečnostnú situáciu v Kosove negatívne vplyva aj veľké množstvo nelegálne držaných zbraní. Je otázne, či veľké počty zbraní v nelegálnej držbe možno považovať za zlyhanie UNMIK a KFOR, alebo za dôsledok celkovej situácie v Kosove, kde je vysoká percepčia ohrozenia bezpečnosti, neschopnosť právneho systému a exekutívy riešiť organizovaný zločin a podobne. Skutočnosťou je, že zo 400 000 odhadovaných ľahkých zbraní je okolo 317 000 v nelegálnej držbe a verejná mienka to považuje v súčasnej situácii za legitímne. Ilegálny transfer zbraní je charakteristický pre celý región.

Ako zdroje sú uvádzané predovšetkým bývalé sklady juhoslovskej armády, zbrane od Kosovskej oslobodzovacej armády (KLA) a doteraz málo známych Ozbroyených síl republiky Kosovo (FARK) a pašovanie z Albánska. Odhaduje sa, že KLA mala okolo 32 000 až 40 000 zbraní, spolu s bojovníkmi v Macedónsku a južnom Srbsku ich počet dosahoval až 60 000. Veľký prílev zbraní bol z vyrabovaných vojenských skladov v Albánsku počas nepokojov v roku 1997. Prehľad o ľahkých zbraňach za rok 2006 uvádza, že 450 000 kosovských utečencov po návrate z Albánska prinieslo okolo 39 000 ľahkých zbraní (SALW Survey of Kosovo).

Na druhej strane po tom, čo správu nad Kosovom prevzal UNMIK a po rozpustení KLA a FARK existoval aj transfer smerom von, predovšetkým do susedného Macedónska (odhad 15 000 zbraní) a do južných území Srbska s prevládajúcou al-

bánskou menšinou (Preševo, Medvedje, Bujanovac). Časť zbraní sa dostala aj späť do tajných skladov v severnom Albánsku.

Odhaduje sa, že v Kosove a v severnom Albánsku je približne 20 000 zbraní bývalej KLA. Vysoké počty nelegálnych zbraní sa považujú za jedno z rizík v oblasti budúcej bezpečnosti Kosova.

NATO bude zodpovedné za prípravu a výcvik Kosovských bezpečnostných síl, ktoré by mali byť novovytvorené ako profesionálne multietnické sily v počte 2 500 profesionálov a 800 aktívnych záloh. Problematické môže byť zrušenie doterajších Kosovských ochranných síl (KPC), kde našli miesto príslušníci Kosovskej oslobodzovacej armády (KLA), ktorá má doposiaľ medzi albánskou populáciou vysoký kredit. Na problémy poukazujú aj kosovské zdroje, ktoré predvídaajú spor o nástupníctvo KLA v nových štruktúrach. Riešením by podľa nich malo byť zbaviť sa záťaže minulosti s prihliadnutím na tradície. Problém môže vyvolať aj skutočnosť, že v očiach mnohých Albáncov boli KPC „jadrom“ budúcej armády.

MISIA EBOP V KOSOVE

Z hľadiska „poststatusového“ zaručenia bezpečnosti sa začína diskutovať o spolupráci, alebo skôr koordinácii pôsobenia KFOR a misie EBOP EÚ. Bude záležať na rezolúcii OSN, aké im prizná zodpovednosti a mandát. Základné rozdelenie zodpovednosti je jasné. NATO zostane základným faktorom medzinárodnej vojenskej prítomnosti pri udržiavaní mieru a bezpečnosti. Napriek tomu môžu vzniknúť komplikácie pri každodennom delení zodpovednosti medzi policajnými silami EÚ a jednotkami KFOR. V každom prípade bezpečnostné prostredie bude závisieť od toho, ako si rozdelia bezpečnostné úlohy a ako bude prebiehať koordinácia. Hoci oficiálne kruhy NATO aj EÚ hodnotia spoluprácu pozitívne, existujú aj otvorené otázky. Z hľadiska využitia spôsobilostí NATO pre niektorú z vojenských misií je známa dohoda Berlín plus. Za úspech využitia takéhoto spôsobu spolupráce sa považuje prevzatie vojenskej misie NATO v Bosne a Hercegovine (SFOR) vojenskou misiou EÚ Althea.

Nie je vylúčené, že uvedený model môže byť príkladom aj pre budúce prevzatie misie KFOR Európskou úniou. Pri analýze Berlín plus prebieha v odborných kruhoch diskusia, či jej zameranie je postačujúce vzhľadom na rozšírenie EÚ a na to, že najmä na Balkáne došlo k paralelnému pôsobeniu nástrojov krízového manažmentu NATO aj EÚ. Zatiaľ sa iba diskutuje o možnosti výmeny utajovaných informácií, o možnosti ochrany štábu misie EBOP silami KFOR v prípade zhoršenia situácie, o spolupráci oboch štruktúr pri policajných operáciách a pri hraničnom manažmente. Sú to však otvorené otázky a napriek ubezpečeniam oficiálnych kruhov NATO a EÚ môžu pri praktickom výkone misií nastať komplikácie. Berlín plus rieši operácie na vojenskej úrovni okrem iného aj preto, že civilná misia EÚ je z formálneho dialógu NATO – EÚ vylúčená. Na prekážky v operačnej spolupráci poukázalo napríklad jarné zasadanie Parlamentného zhromaždenia NATO, ktoré upozornilo, že neexistuje konsenzus v tom, aký typ operácií by mali NATO a EÚ robiť. Zhromaždenie zároveň predpokladá, že komplikácie sa môžu vyskytnúť, keď sa začne diskutovať o konkrétnom delení zodpovednosti „priamo na mieste“. V širšom kontexte (nielen pri problematike Kosova) sa vedú diskusie o tom, aká by mala byť hranica medzi rozširovaním zodpovednosti NATO nad rámec tzv. „hard security“ do oblastí mierového krízového manažmentu a naopak misii EÚ do oblastí „hard security“.

Rozšírenie EÚ prinieslo problémy medzi novými členmi EÚ (Malta a Cyprus) a Tureckom, ktoré je zakladajúcim členom NATO. Turecko napríklad pohrozilo, že nebude súhlasiť s rozšírenou spoluprácou KFOR a novej misie EBOP za predpokladu, že Cyprus bude robiť obštrukcie pri ceste Turecka do EÚ. Ne-

súhlasilo napríklad s nasadením cyperskej policajnej jednotky v Kosove. Ako dôvod uvádza, že účasť gréckej časti Cypru nie je v dohode medzi NATO a EÚ a tento nový člen EÚ nereprezentuje celý Cyprus. Ak zoberieme do úvahy, že Turecko prevzalo v máji 2007 velenie nad južným štvrtisícovým uskupením KFOR, kde má 800 príslušníkov, aj tieto zdanlivo malé problémy môžu ovplyvniť ak nie bezpečnostnú situáciu, tak aspoň jej vnímanie. Turecko začalo hrať s „bezpečnostnou kartou“ aj v širšom kontexte. Podľa International Herald Tribune z 8. 6. 2007 existujú náznaky, že môže odmietnuť účasť svojej jednotky v misii EÚ Althea v Bosne a Hercegovine.

VPLYV VNÚTORNEJ KOORDINÁCIE PRVKOV EÚ

Úroveň koordinácie činnosti NATO a EÚ v Kosove bude ovplyvnená stavom „vnútornej“ koordinácie v rámci EÚ. V budúcom vývoji Kosova bude EÚ zapojená prostredníctvom troch inštitucionálnych prvkov: Medzinárodného civilného úradu, misie Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a rozšírenej prítomnosti Európskej komisie. Otázky politického a bezpečnostného usporiadania pripravujú dva tímy: Prípravný tím pre medzinárodný civilný úrad a plánovací tím pre misiu EBOP. V Kosove bude pôsobiť Medzinárodný civilný úrad (International Civilian Office – ICO) so zdvojenou funkciou medzinárodného civilného predstaviteľa (International Civilian Representative – ICR) a zároveň špeciálneho predstaviteľa EÚ (EU Special Representative – EUSR). Úrad bude mať zodpovednosť za odovzdanie právomocí od UNMIK kosovským autoritám, zároveň bude mať istý čas niektoré exekutívne právomoci.

Tu môže EÚ využiť skúsenosti z Bosny a Hercegoviny, kde existuje podobná štruktúra, pričom je predpoklad, že EÚ prevzme zodpovednosť aj za funkciu predstaviteľa medzinárodnej komunity. Tým sa môže uľahčiť koordinácia vojenského aj civilného prvku krízového manažmentu, ktorý by bol zriadený v rámci štruktúr EBOP EÚ.

Ďalej bude pôsobiť misia v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky orientovaná na tzv. širšiu oblasť právneho štátu s dôrazom na rezorty polície, spravodlivosti, colnej služby a väzenskej služby. Za najzložitejšiu sa považuje prestavba sektora spravodlivosti, kde EÚ bude poskytovať pomoc pri príprave ústavy, stanovení exekutívnych právomocí, zavedení centrálného nediskriminačného právneho systému.

Hoci problematika majetkového práva sa všeobecne nespája s bezpečnosťou, v Kosove tomu tak bude. Problematika obsadených a zabratých majetkov a nehnuteľností v spojení s vnútorným premiestnením osôb a ich návratom bude testom bezpečnosti. Ďalším kritickým momentom bude vyšetrenie vojnových zločinov a organizovaného zločinu. Oba faktory sú prepojené s politickými kruhmi, vládnymi úradníkmi a celkovou exekutívou v Kosove. Nepredpokladá sa, že domáca administratíva bude v týchto oblastiach iniciatívna. Policajný sektor je trochu ďalej, pretože fungujú kosovské policajné sily, ktoré nadobudli určité skúsenosti. Príslušníci policajných štruktúr EBOP však budú zodpovední za vyšetrowanie vojnových zločinov, kontrolu násilných akcií, kontrolu hraníc, či za protikorupčné aktivity. Hlavnú zodpovednosť za celú oblasť právneho štátu však ponosú kosovské úrady, pričom misia EBOP sa bude zameriavať na monitoring a poradenstvo pri implementácii rezolúcie OSN. Ak táto rezolúcia bude nejednoznačná (čo nemusí byť prekvapením), bude pozícia misie EBOP zložitá, rovnako ako jej spolupráca s KFOR. V čase písania tohto článku nebolo zverejnené, ako budú rozdelené zodpovednosti a právomoci medzi ICR a misiou EBOP. Za najefektívnejšiu cestu sa považuje, aby ICR zodpovedal za úroveň politickú a operačné úkony aby boli dané misii EBOP. EÚ zároveň zvažuje, aká by mala byť postupnosť velenia

(chain of command) v tejto civilnej misii. Zdá sa, že príkladom sa stanú vojenské misie. Na strategickej úrovni by mal pôsobiť veliteľ civilnej operácie (civilian operation commander), podobne ako veliteľ operácie vo vojenskej misii. Sídlo jeho štruktúry býva spravidla mimo územia operácie. Šéf operácie v priestore bude zodpovedať „operačnému vedúcemu“. Aká by mala byť úloha sekretariátu Rady, sa iba zvažuje. Aby týchto zložitostí nebolo málo, je známe, že EÚ má problémy medzi vymedzením právomocí Európskej komisie (1. pilier EÚ) a Rady EÚ (2. pilier EÚ), a preto Kosovo bude testom spolupráce úradu Európskej komisie, zvláštneho predstaviteľa EÚ a misie EBOP. Európska komisia je zodpovedná za manažovanie prístupového procesu do EÚ v rámci Stabilizačného a asociačného procesu, čo je dlhodobější záležitosť ako pôsobenie misie EBOP. V rámci programov IPA (Instrument for preaccession Assistance) je plánovaných každoročne až do roku 2010 viac ako 60 miliónov eur (67,3 mil. v roku 2010).

Napriek pokroku EÚ v príprave na pôsobenie v Kosove bude treba uvažovať o koherencii (pojem, ktorý je zvýraznený v Európskej bezpečnostnej stratégii) minimálne v dvoch smeroch. Medzi funkciou medzinárodného civilného predstaviteľa a zároveň špeciálneho predstaviteľa EÚ a Misiou EBOP a medzi Radou a Komisiou. Ďalšou výzvou bude politická a vojenská transparentnosť misií tak NATO, ako aj EÚ.

elemirnecej@gmail.com

(Autor pôsobí na Inštitúte strategických štúdií,
Národná akadémia obrany, Liptovský Mikuláš)

REFERENCIE

- Berlin minus, The Economist, 8. 2. 2007 http://www.economist.com/research/backgrounders/displaystory.cfm?story_id=8669193
- Gates Talks Intel, Russian Relations, Kosovo at NATO Meetings, American Forces Press Service, 9. 2. 2007 <http://www.defenselink.mil/news/NewsArticle.aspx?ID=2996>
- NATO-EU OPERATIONAL CO-OPERATION, správa podvýboru pre transatlantickú bezpečnostnú a obrannú spoluprácu, Parlamentné zhromaždenie NATO jar 2007. <http://www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=1168>
- NATO Reserve Forces Rehearse German Operational Reserve Force (ORF) deploys to Kosovo. 14. 3. 2007. <http://www.nato.int/kfor/docu/pr/2007/03/pr070314.htm>
- NATO – EU Operational Cooperation in NATO Parliamentary Assembly, Spring Session, 25 – 28 May 2007. <http://natopa.ibicenter.net/default.asp?SHORTCUT=1208>
- Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004/2005. <http://www.mosr.sk/publikacie?PHPSESSID=b003b289856180a18ebc6439fd5639a3>
- Preparing for a future international and EU presence in Kosovo, máj 2007. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EU_Background-May_2007.pdf
- SALW Survey of Kosovo, ISN Publishing House, 24. 8. 2006. <http://www.isn.ethz.ch/pubs/ph/details.cfm?lng=en&id=25372>
- Turkey blocking NATO-EU cooperation on Kosovo, 24. 5. 2007, <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=73965>
- Turkey voices frustration at being snubbed by the EU, 8. 6. 2007. <http://www.iht.com/articles/2007/06/08/frontpage/ankara.php>